

HANDREIKING

Wat werkt bij een preventieve aanpak van onveiligheid van vrouwen en meisjes in de openbare ruimte?

Inleiding

Deze handreiking gaat over de aanpak van onveiligheid van vrouwen en meisjes. Een groot deel (53%) van de vrouwen en meisjes in Nederland heeft ooit te maken gehad met seksueel geweld en seksueel grensoverschrijdend gedrag (Van Berlo & Twisk, 2017). Cijfers uit een representatief onderzoek in Nederland laten zien dat 45 procent van de vrouwen tussen 18 en 74 jaar ooit in hun leven fysiek en/of seksueel geweld hebben meegemaakt en 73 procent ooit seksuele intimidatie heeft meegemaakt (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014). Uit recent onderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek blijkt dat jonge vrouwen het vaakst slachtoffer worden, 22 procent heeft in het afgelopen jaar fysiek seksueel geweld meegemaakt (CBS, 2020). Voor slachtoffers kan dit ernstige lichamelijke, psychische, relationele en seksuele gevolgen hebben (Speetjens, Thielen, Ten Have, De Graaf & Smit, 2016). Plegers van (seksueel) geweld, intimidatie en grensoverschrijdend gedrag in de openbare ruimte zijn vaak man, voor een groot deel bestaande uit jonge mannen tussen de 12-24 jaar (Lünneman & Bruinsma, 2005). Vrouwen en meisjes voelen zich ook vaker onveilig dan mannen en jongens. Dit geldt zowel in de eigen omgeving, bijvoorbeeld rondom de woonplaats, buurt of woning, als op andere plekken zoals op straat, rondom het openbaar vervoer of bij het uitgaan (Veiligheidsmonitor 2017; 2019). Seksuele intimidatie, grensoverschrijding en geweld uiten zich op verschillende manieren. Voorbeelden hiervan zijn beledigen, bedreigen, slaan, schoppen, nasissen, naroeppen, lastigvallen, uitschelden, de weg belemmeren, betasten en zelfs aanranden of verkrachten. Door deze gedragingen worden mensen in hun vrijheid of persoonlijke levenssfeer aangetast.

Inzet van de overheid

De Nederlandse overheid erkent dit probleem en voert beleid dat erop is gericht dat vrouwen minder vaak slachtoffer worden van seksueel geweld en seksueel grensoverschrijdend gedrag (lagere prevalentie) en zich ook veiliger gaan voelen (hogere veiligheidsbeleving). Dit gebeurt enerzijds door het steunen van samenwerkingsprojecten zoals de Alliantie Act4Respect van kennisinstututen Rutgers en Atria en anderzijds door het stimuleren van overheids- en gemeentelijk beleid. Gemeenten worden middels het programma Veilige Steden gestimuleerd en ondersteund om te zorgen voor meer veiligheid voor vrouwen en meisjes in de openbare ruimte en bij het uitgaan. De gemeentelijke beleidsaanpak met betrekking tot veiligheid en veiligheidsbeleving kan zich richten op de pijlers proactie, preventie, preparatie, repressie en nazorg. Proactie is het wegnemen van structurele oorzaken (die risico's zijn) van onveiligheid door het nemen van maatregelen. Preventie is het nemen van maatregelen om het ontstaan van onveilige situaties te voorkomen of beheersbaar te houden. Preparatie is het nemen van de nodige maatregelen om te zorgen dat er op een correcte manier op incidenten gereageerd kan worden. Repressie is het daadwerkelijk optreden en bestrijden van incidenten. Tot slot is nazorg het nemen van de nodige maatregelen om de normale gang van zaken en de veiligheid te herstellen en te waarborgen (Stol, Tielenburg, Rodenhuis, Pleysier & Timmer, 2011). In deze handreiking richten we ons op de pijler preventie. We bieden kaders en handvatten aan gemeenten om de preventieve aanpak effectief in te richten en na te gaan of de beoogde inzet kansrijk is.

Een preventieve aanpak: focus op oorzaken

Voor een effectieve preventieve aanpak moeten de oorzaken van het probleem aangepakt worden. Welke oorzaken zitten er achter seksuele intimidatie, grensoverschrijding en geweld? In deze handreiking belichten we een drietal oorzaken, maar zijn we zeker niet uitputtend. Een goede preventieve aanpak betekent dat gemeenten aandacht moeten hebben voor de volgende drie gebieden:

1. Structurele ongelijkheid tussen mannen en vrouwen

Een eerste belangrijke oorzaak is de combinatie tussen structurele ongelijkheid tussen mannen en vrouwen, stereotiepe denkbeelden en de maatschappelijke verwachtingen over hoe mannen en vrouwen zouden moeten zijn. Denk bijvoorbeeld aan de dubbele standaard voor mannen en vrouwen en seksualiteit. Het is maatschappelijk geaccepteerd als een man (dan wel met meerdere partners) seksueel actief is en veel minder als een vrouw dat is: “hij stoer, zij een hoer.” Dit leidt tot ongelijke machtsverhoudingen waar intimidatie, grensoverschrijdend gedrag en geweld uit voort kunnen komen. Deze heersende normen kunnen ook zorgen voor de instandhouding van het probleem seksuele intimidatie, grensoverschrijding en geweld. Hoe sterker de genderstereotiepe opvattingen over de rollen van mannen en vrouwen, hoe groter de kans om plegger te zijn van seksueel geweld. Plegers van (seksueel) geweld tegen vrouwen hebben vaker traditionele opvattingen over mannelijkheid en een hoge acceptatie van het gebruik van geweld (Reyes, Foshee, Niolon, Reid, Hall, 2016; Baugher & Gazarian; 2015).

2. Kennis, vaardigheden en traumatische ervaringen

Ten tweede is onvoldoende kennis en vaardigheden en het meemaken van traumatische ervaringen met seksueel geweld een oorzaak. Groepsdruk en verveling worden bijvoorbeeld vaak als verklaring gezien van (seksueel) grensoverschrijdend en gewelddadig gedrag (Bol et al., 1988). Dit geldt niet alleen voor (potentiële) plegers en slachtoffers, maar ook voor de professionals die in aanraking komen met deze (potentiële) plegers en slachtoffers, wat resulteert in onvoldoende herkenning en erkenning van situaties van slachtofferschap en onveiligheidsbeleving.

3. Onveilige fysieke plekken

Als derde kunnen onveilige fysieke plekken ook zorgen voor een grotere kans op intimidatie, grensoverschrijding of geweld op seksueel vlak. Denk aan de inrichting van de openbare ruimte, bijvoorbeeld plekken waar de omgeving onoverzichtelijk is, de verlichting ontbreekt en die een verwaarloosde uitstraling hebben (dit straalt uit dat het overschrijden van normen toegestaan wordt).

In deze handreiking is inzichtelijk gemaakt welke preventieve pijlers bewezen effectief zijn in de aanpak en waarom. Hierbij worden per pijler enkele voorbeelden van interventies belicht die aan deze pijlers en criteria voldoen.

Pijlers van een preventieve aanpak

1. Maatschappelijke positieve normstelling

**Niveau:
Instituties
Gemeenschap
Individu**

2. Vergroten kennis en bewustwording

**Niveau:
Instituties
Individu**

3. Aanpassing fysieke omgeving

**Niveau:
Individu**

Pijler 1: Maatschappelijke positieve normstelling

Het werken aan een positieve maatschappelijke normstelling is een belangrijke pijler voor het tegengaan van seksueel ongewenst gedrag en een verbeterde veiligheidsbeleving voor vrouwen en meisjes. Zo kunnen schadelijke normen, stereotypen en verwachtingen die er in de maatschappij zijn met betrekking tot het gedrag van mannen en vrouwen – die seksueel ongewenst gedrag kunnen veroorzaken en in stand houden – worden tegengegaan. Deze positieve normstelling werkt op verschillende niveaus die in elkaar voortvloeien en elkaar beïnvloeden: het niveau van de instituties, van de gemeenschap en van het individu.

Institutioneel niveau

Het niveau van de instituties omvat organisaties die verantwoordelijk zijn voor wetgeving, beleid, praktijk en uitvoering. Op het niveau van de instituties kan een positieve normstelling ervoor zorgen dat er bij gemaakt beleid en de professionals die dit beleid uitvoeren kennis is over seksueel ongewenst gedrag en er op een juiste manier tegen opgetreden wordt; zo kunnen zij de positieve norm die instituties willen uitdragen bekrachtigen en handhaven. In gemeenten kan dit bijvoorbeeld door middel van strafbaarstelling in de APV en de inzet van politie en handhavers die speciaal getraind worden in de aanpak van seksueel ongewenst gedrag.

Gemeenschapsniveau

Bij het niveau van de gemeenschap kan het gaan om de mensen om een pleger of slachtoffer heen, bijvoorbeeld familie en vrienden. Deze mensen zijn heel belangrijk voor het stellen en voeden van de kaders met betrekking tot normen en waarden dat het gedrag en denken van een individu beïnvloedt.

Individueel niveau

Bij het individu kan het gaan om (potentiële) plegers, slachtoffers en/of omstanders. Bij een (potentiële) pleger kan een positieve normstelling ervoor zorgen dat er afgezien wordt van het gedrag en kan mogelijke recidive worden voorkomen. Bij een (potentieel) slachtoffer kan de positieve normstelling bijdragen aan meer weerbaarheid, zodat seksueel ongewenst gedrag niet als normaal ervaren en niet geaccepteerd wordt.

Voorbeeld interventies

Voorbeelden van interventies die op deze drie niveaus werken aan een positieve maatschappelijke normstelling zijn de Ik ben van Mij-interventie, interventies die zich specifiek inzetten op jongens en groepen vrouwen die extra risico lopen en de inzet van bewustwordingscampagnes zoals [Ben je Oke-](#), [#ZegErwatvan](#), [#tothier](#) en de [White Ribbon](#) campagne. Enkele van deze interventies worden hieronder als voorbeeld belicht.

Voorbeeld: de [Ik Ben Van Mij](#)-interventie

Wat is het?

Dit is een methodiek die jongeren leert om verantwoordelijk en respectvol om te gaan met intiem en seksueel gedrag. Het is gericht op het bewustmaken van jongeren van seksuele wensen en grenzen, richtlijnen voor gezonde omgang met seks, sekstereotypen en een dubbele moraal. Het is een preventieve methode die onder jongeren inzet op het voorkomen van het plegen of ervaren van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Drie aspecten staan hierbij centraal: a) peer educatie via informatieoverdracht en bewustwording, b) peer activatie via zelf bedenken en organiseren van acties voor andere leeftijdsgenoten en c) peer mobilisatie via het mobiliseren van andere jongeren om ook acties uit te voeren om te werken aan een omgeving waar gezond en respectvol seksueel gedrag de norm wordt.

Wie kan het uitvoeren?

Verschillende organisaties zoals gemeenten, sociale professionals en scholen kunnen deze methode uitvoeren, belangrijk is dat jongeren met jongeren aan de slag gaan.

Is het effectief?

Deze methode is effectief bevonden voor bewustwording en een verandering in denken en gedrag.

Wordt het al gebruikt?

Deze methodiek is in de praktijk ontwikkeld onder de naam 'WE CAN Young' en is de afgelopen vijf jaar in vijftien gemeenten gebruikt.

Voorbeeld: bewustwordingscampagnes

Wat is het?

Bij bewustwordingscampagnes worden positieve boodschappen en zo ook nieuwe normen in de maatschappij neergezet. Deze kunnen het publiek aan het denken zetten en nieuwe handelingsperspectieven bieden. Bij de aanpak van seksueel ongewenst gedrag is het belangrijk om jongens en mannen niet alleen te zien als potentiële plegers, maar ook als deel van de oplossing om seksueel ongewenst gedrag tegen te gaan, ze te betrekken en een actieve rol te geven in interventies en campagnes (Looten, Smit & Van Berlo, 2020). Een focus op negatieve normen kunnen een averechts effect hebben, deze kunnen juist leiden tot het versterken van negatieve normen en gedragingen. Campagnes zijn erop gericht om door het promoten van een positieve norm schadelijke stereotiepe of traditionele normen te doorbreken, wat kan leiden tot minder geweld en onveiligheid. Recente campagnes die bijdragen aan een positieve maatschappelijke normstelling zijn bijvoorbeeld de [White Ribbon](#) campagne van Emancipator en de [Ben je Oke-](#), [#ZegErwatvan](#), en [#tothier](#) campagnes van kenniscentrum Rutgers.

Wie kan het uitvoeren?

De landelijke overheid, gemeenten, kenniscentra en organisaties die maatschappelijk actief zijn.

Is het effectief?

Campagnes zijn effectief en kunnen bijdragen aan positieve sociaal-maatschappelijke normen, ook het betrekken van jongens en mannen hierbij is effectief bewezen (Looten, Smit & Van Berlo, 2020; WHO, 2007).

Voorbeeld: workshopserie LEFgozers en Girls' Talk

Wat is het?

[LEFgozers](#) en [Make a Move](#) zijn workshopseries gericht op jongens tussen de 12 en 18 jaar. Het bespreken van seksualiteit, relaties, mannelijkheid, machoedrag en groepsdruk staat hierin centraal. Het doel is ruimte te maken voor nieuwe en positieve vormen van mannelijkheid.

[Girls' Talk](#) is een groepswerkshop voor meiden tussen de 14 en 21 jaar, gericht op seksualiteit, relaties en weerbaarheid. In deze workshops staan het omgaan met en voorkomen van (online) seksueel ongewenst gedrag en veilige, respectvolle relaties centraal. Deze workshop heeft een variant voor meiden met een licht verstandelijke beperking, die extra kwetsbaar zijn voor slachtofferschap van seksueel ongewenst gedrag.

Wie kan het uitvoeren?

Professionals werkzaam in het jongerenwerk of op scholen kunnen deze workshops geven. De professionals dienen eerst getraind te worden voordat ze de workshops kunnen geven.

Is het effectief?

LEFgozers is nog geen erkende interventie, maar heeft wel positieve resultaten geboekt met betrekking tot minder probleemgedrag bij jongens, door het krijgen van voldoende kennis en vaardigheden om zichzelf te zijn en beter met groepsdruk om te kunnen gaan. Ook begeleiders krijgen de nodige handvatten voor het bieden van goede begeleiding en het voorkomen van probleemgedrag.

Girls' Talk en Make a Move is door de Deelcommissie Jeugdgezondheidszorg, preventie en gezondheidsbevordering veelbelovend bevonden voor het bevorderen van seksuele gezondheid en als erkende interventie bevonden op het niveau 'goed onderbouwd'.

Wordt het al gebruikt?

De workshops worden onder andere gebruikt door professionals in de jeugdzorg, het jongerenwerk en in het onderwijs.

Pijler 2: Vergroten kennis en bewustwording

Het vergroten van kennis en bewustwording is een pijler die essentieel is voor een preventieve aanpak op zowel institutioneel niveau (en de professionals die bij de instituties werkzaam zijn) als op individueel niveau, het niveau van plegers, slachtoffers en omstanders.

Het nut voor slachtoffers, plegers en omstanders

Het kan zorgen voor minder slachtoffer- en plegerschap, en minder onveiligheidsbeleving. Zowel potentiële plegers als slachtoffers krijgen meer bewustwording over welk gedrag wel en niet door de beugel kan. Ook omstanders kunnen hierdoor bewuster zijn over welk gedrag onacceptabel is en een meer weloverwogen keuze maken om actief te reageren in situaties door in te grijpen, de plegger aan te spreken of een slachtoffer te ondersteunen.

Het nut voor professionals

Professionals die met potentiële slachtoffers en plegers in aanraking komen zijn belangrijk bij het creëren van randvoorwaarden voor een sociaal veilige omgeving. Denk bijvoorbeeld aan docenten, jongerenwerkers, barpersoneel, handhavers, uitsmijters en politie. Als vertegenwoordigers van instituties zijn professionals verantwoordelijk voor het bekrachtigen van de normen die de instituties uit willen dragen. Met de juiste kennis en expertise kunnen zij seksueel ongewenst gedrag ontmoedigen en de juiste hulp en nazorg bieden voor zowel plegers als slachtoffers.

Voorbeeld interventies

Een voorbeeld van een interventie die op al deze drie niveaus zorgt voor meer kennis en bewustwording is het Vlaggensysteem.

Voorbeeld: het Vlaggensysteem

Wat is het?

Het [Vlaggensysteem](#) is een interventie voor kinderen en jongeren tot 18 jaar die gezond seksueel gedrag stimuleert en beoogt om seksueel geweld en grensoverschrijdend gedrag te voorkomen en te verminderen. Het systeem is gebaseerd op drie pijlers: professionele opvoeders krijgen handvatten om het seksueel (grensoverschrijdend) gedrag te beoordelen, op een juiste manier te reageren en het bespreekbaar te maken. Deze informatie kunnen professionals vervolgens inzetten bij gesprekken met andere professionals, kinderen en jongeren.

Wie kan het uitvoeren?

Instellingen met professionele opvoeders die werken met kinderen en jongeren van 0-18 jaar kunnen gebruikmaken van het Vlaggensysteem. Hierbij kan gedacht worden aan docenten, hulpverleners en pedagogen, maar het kan ook gebruikt worden door ouders en verzorgers. Voor organisaties zijn er wel randvoorwaarden voordat het Vlaggensysteem uitgevoerd kan worden.

Is het effectief?

Door de erkenningscommissie Maatschappelijke ondersteuning, participatie en veiligheid is het Vlaggensysteem erkend als *goed onderbouwd*: de aanpak sluit aan bij behoeften van professionals, de uitvoering is naar behoren en wordt goed gevolgd en eventueel aangepast door professionals. Hiernaast is het een goede methode om seksualiteit bespreekbaar te maken. Er is nog geen onderzoek geweest naar de effectiviteit van dit systeem, maar wel naar de praktijkervaringen. Verschillende instellingen zijn bezig met de doorontwikkeling en borging.

Wordt het al gebruikt?

Het Vlaggensysteem wordt vooral gebruikt door jeugd(gezondheids)zorg en jeugdhulpverleningsinstellingen. Ook scholen, Veilig Thuis, asielzoekerscentra en residentiële instellingen maken gebruik van dit systeem.

Pijler 3: Aanpassing fysieke omgeving

Onveilige locaties en de gevolgen voor vrouwen en meisjes

Aanpassing van de fysieke omgeving is een pijler die ook een rol speelt op het niveau van potentiële plegers en potentiële slachtoffers. Waar er een gemotiveerde plegger is, een aantrekkelijk doelwit en voldoende gelegenheid, door bijvoorbeeld geen of weinig toezicht, is de kans voor plegger- en slachtofferschap groter (Cohen & Felson, 1979).

Voor vrouwen en meisjes leidt een onveilige omgeving er vaker toe dat ze hun gedrag in anticipatie op onveiligheid aanpassen, bijvoorbeeld door het omlopen of omfietsen om onveilig geachte plekken te vermijden (Veiligheidsmonitor, 2017) of het anders kleden om opmerkingen en overlast gevend gedrag te voorkomen. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn bij donkere steegjes, plekken waar hangjongeren staan en drukke uitgaansgebieden.

Positieve gevolgen van fysieke aanpassingen

Fysieke aanpassingen voor een veiligere openbare ruimte en uitgaansgebied kunnen dus een positief effect hebben met betrekking tot gedragsbeïnvloeding en veiligheidsbeleving. Voor potentiële plegers kan het ervoor zorgen dat ze ontmoedigd worden om seksueel ongewenst of overlast gevend gedrag te vertonen, voor potentiële slachtoffers kan het zorgen voor een verbeterde veiligheidsbeleving. Denk bijvoorbeeld aan de aanwezigheid van straatverlichting en mensen die eventueel kunnen ingrijpen in geval van gevaar.

Voorbeeld interventies

Voorbeelden van interventies voor een veiliger fysieke omgeving zijn de methodes van Sociaal Veilig Ontwerpen en de inzet van toezicht. Voorbeelden van deze interventies zijn hieronder zichtbaar.

Voorbeeld: Sociaal Veilig Ontwerpen

Wat is het?

[Sociaal veilig ontwerpen](#) is een methode die voorschriften biedt om de openbare ruimte zodanig te ontwerpen dat het zo veel mogelijk voor een veilige beleving zorgt. De vier pijlers (ZETA) die hiervoor zorgen zijn: a) *zichtbaarheid*, het zien en gezien worden en het horen en gehoord worden. Dit is te realiseren door goede verlichting en aanwezigheid van andere mensen, b) *toegankelijkheid*, een ruimte die eenvoudig bereikbaar en te verlaten is. Verder is c) *eenduidigheid* belangrijk, het moet voor gebruikers en beheerders van een ruimte duidelijk zijn welke status en functie een ruimte heeft. Duidelijke aanwijzingen en grenzen in een ruimte zorgen voor een gevoel van meer controle en veiligheid. Als laatste de d) *aantrekkelijkheid*, een ruimte met een nette en verzorgde uitstraling straalt ook een positieve en normconforme gedragsnorm uit, terwijl een verloederde en verwaarloosde omgeving uitstraalt dat grensoverschrijdend gedrag getolereerd wordt (Lutten, 2008).

Wie kan het uitvoeren?

Beheerders en verantwoordelijken voor de openbare ruimten en uitgaansgebieden kunnen zorgen voor een openbare ruimte die zorgt voor een verhoogde veiligheidsbeleving. Dit zijn gemeenten en ook ondernemers en eigenaars van panden in uitgaansgebieden.

Is het effectief?

De basis voor deze pijler, Crime Prevention Through Environmental Design, oftewel de [CPTED](#)-methode, is een methode die middels internationaal onderzoek geaccepteerd wordt als een benadering die op het gebied van fysieke veiligheid op een praktische en effectieve manier zorgt voor minder grensoverschrijdend gedrag en een grotere veiligheidsbeleving (Cozens, Saville & Hillier, 2005).

Wordt het al gebruikt?

Deze methode wordt in zijn geheel en gedeeltelijk al jaren in verschillende mate gebruikt. Met betrekking tot ontwerp en stedenbouw besteden steeds meer gemeenten aandacht aan sociale veiligheid (Van der Voordt & Wegen, 1990; Lutten, 2008).

Voorbeeld: inzet van toezicht

Wat is het?

De inzet van professionals (met kennis en kunde op het gebied van gender en seksueel ongewenst gedrag) die aanwezig zijn in de openbare ruimte. Zij kunnen optreden door signalen van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag, intimidatie of geweld vroegtijdig te signaleren en aan te pakken. Dit kan bijvoorbeeld door het wijzen op de gedragsregels in een gebied of het sussen van incidenten.

Wie kan het uitvoeren?

Gemeenten kunnen ervoor kiezen om handhavers, jongerenwerkers, sus-teams en een openbare-ordeteam van de politie gericht in te zetten op hotspots en hot times in de openbare ruimte en in uitgaansgebieden.

Is het effectief?

De inzet van professionals voor de toezicht en handhaving is effectief bevonden voor het verlagen van incidenten en het verhogen van de veiligheidsbeleving; het kan bijdragen aan rust, zekerheid en het vertrouwen dat er ingegrepen kan worden in geval van incidenten. Ook de pakkans bij incidenten wordt verhoogd (Algemene Rekenkamer, 2002; Hubbard, Davidson, Bondi & Smith, 2005; Vollaard, 2006).

Wordt het al gebruikt?

Verschillende gemeenten kiezen voor een vorm van toezicht in de openbare ruimte. Het verschilt per gemeente wanneer deze inzet toegepast wordt, en welke specifieke professionals ingezet worden voor het waarborgen van de veiligheid en de openbare orde. Sommige gemeenten vormen specifieke projectgroepen voor de veiligheidsaanpak in uitgaansgebieden, waar er samengewerkt wordt door politie, horeca, beveiligers en handhaving (Bloeme, 2015).

Voorbeeld: veiligheidsschouw

Wat is het?

Bij een [veiligheidsschouw](#) komen bijvoorbeeld de gemeente, politie, inwoners en ondernemers in uitgaansgebieden of specifieke wijken samen om het gebied te scannen vanuit de eigen invalshoek, zodat samen een goed beeld verkregen kan worden van veiligheidsrisico's en er hierop ingespeeld kan worden met passende maatregelen.

Wie kan het uitvoeren?

Gemeenten kunnen ervoor kiezen om samen met veiligheidsteams (waaronder politie), wijkprofessionals, inwoners en voornamelijk vrouwen en andere betrokkenen rondes te maken door openbare ruimten.

Is het effectief?

De effectiviteit is afhankelijk van het daadwerkelijk nemen van veiligheidsmaatregelen aan de hand van de opgehaalde risico's bij een veiligheidsschouw.

Wordt het al gebruikt?

Verschillende gemeenten organiseren periodieke wijkshowen ter verbetering van de veiligheid.

Tot Slot

De preventieve pijlers en voorbeeld interventies in deze handreiking zijn een handvat voor gemeenten die aan de slag willen met de verbetering van de veiligheid voor meisjes en vrouwen in de openbare ruimte. Het is bedoeld als een eerste tool met informatie waaraan gedacht kan worden bij de aanpak, deze pijlers en voorbeelden zijn niet extensief. Het vraagt inzet op meerdere pijlers, een lange adem en een intensieve en structurele samenwerking en inzet. Door te investeren in een positieve normstelling, meer kennis en bewustwording en een fysiek veilige openbare ruimte, laten gemeenten zien dat seksueel ongewenst gedrag niet getolereerd wordt en dat de schouders eronder gezet worden om te zorgen voor preventie en een gedegen aanpak van seksueel ongewenst gedrag.

Literatuurlijst

- Baughner, A. & Gazmarian, J. (2015). Masculine gender role stress and violence: A literature review and future directions. *Aggression and Violent Behavior, 24*, 107-112.
- Berlo, W. van & Twisk, D. (2017). *Seksueel geweld en seksuele grensoverschrijding*. In H. de Graaf & C. Wijzen, C. (Red.), *Seksuele gezondheid in Nederland 2017* (pp. 88-98). Delft: Eburon.
- Bloeme, R. (2015). *Gedragsbeïnvloeding in uitgaansgebieden: Een verkennend onderzoek naar de totstandkoming en beïnvloeding van probleemgedrag in uitgaansgebieden*. DSP-groep.
- Bol, M.W., Terlouw, G.J., Bles, L.W. & Verwers, C. (1998). *Jong en gewelddadig. Ontwikkeling en achtergronden van de geweldscriminaliteit onder jeugdigen*. Den Haag: WODC.
- Centraal Bureau voor de Statistiek, (2018). *Veiligheidsmonitor 2017*.
- Centraal Bureau voor de Statistiek, (2020). *Veiligheidsmonitor 2019*.
- Centraal Bureau voor de Statistiek, (2020). *Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Geweld 2020*.
- Cohen, L.E. & Felson, M. (1979). Social Change and Crime Rate and Trends: A Routine Activity Approach. *American Sociological Review, 44*(4), p.588-608.
- Cozens, P. M., Saville, G. and Hillier, D. (2005) Crime prevention through environmental design (CPTED): A review and modern bibliography. *Property Management, 23*(5): 328–56.
- European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) (2014). *Violence against women: an EU-wide survey Main results*. Luxemburg: FRA.
- Hubbard, P., Davidson, J., Bondi, L., & Smith, M. (2005). Emotional geographies.
- Lopez, M., Luten, I., Woldendorp, T., & van Zwam, C. (2008). *Handboek Veilig Ontwerp en Beheer: Sociale veiligheid in buitenruimten, gebouwen en woningen*. Bussum: Thoth Uitgeverij.
- Looten, T., Smit, I. & Berlo, W. van (2020). *Pleidooi voor effectieve preventie van seksueel geweld*. Utrecht: Rutgers.

Lünnehan, K. D., & Bruinsma, M. Y. (2005). *Geweld binnen en buiten*. Boom.

Lutten, Ita. (2008). *Handboek Veilig Ontwerp en Beheer - Sociale veiligheid in buitenruimten, gebouwen en woningen*. Bussum: Thoth Uitgeverij.

Mazerolle, L., & Wortley, R. (2013). Environmental criminology and crime analysis: situating the theory, analytic approach and application. In: *Environmental criminology and crime analysis* (pp. 23-40). Willan.

Reyes, H., Foshee, V., Niolon, P., Reidy, D., Hall, J. (2016). Gender role attitudes and male adolescent dating violence perpetration: Normative beliefs as moderators. *Journal of youth and adolescence*, 45(2), 350-360.

Speetjens, P., Thielen, F., Ten Have, M., De Graaf, R., & Smit, F. (2016). Kindermishandeling: economische gevolgen op lange termijn. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 58(10), 706-7011.

Stol, W., Tielenburg, C., Rodenhuis, W., Pleysier, S., & Timmer, J. (2011). *Basisboek Integrale Veiligheid*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.

Van der Voordt, D. J. M., & van Wegen, H. B. R. (1990). Sociaal veilig ontwerpen-Checklist ten behoeve van het ontwikkelen en toetsen van (plannen voor) de gebouwde omgeving. Delft: Technische Universiteit.

Vollaard, B. (2006). *Evaluating the push for tougher, more targeted policing in the Netherlands*. Evidence from a citizen survey. Den Haag: Centraal Planbureau.

WHO (2007). *Engaging Men and Boys in Changing Gender-based Inequity in Health: Evidence from Programme Interventions*. Geneva: WHO.

Deze handreiking is door Regioplan ontwikkeld in het kader van het beleidsprogramma *Veilige Steden* van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Auteurs: Kristen Martina & Hanna Harthoorn

Publicatiedatum: februari 2021

Tel: +31 (0) 20 - 5 315 315

E-mail: veiligesteden@regioplan.nl

Website: <https://www.programmaveiligesteden.nl/>